

UOT 37.01.

28

Cabir Habil oğlu Tariverdiyev
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti Cəlilabad filialının baş müəllimi

İBTİDAİ SINIFLƏRİN RİYAZİYYAT DƏRSLƏRİNDƏ İNTERAKTİV TƏLİM METODLARINDAN İSTİFADƏNİN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Джабир Габил оглы Таривердиев
старший преподаватель Джалилабадского филиала АДПУ

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

Jabir Habil Tariverdiyev
senior lecturer
of Jalilabad branch of Azerbaijan State Pedagogical University

THE FEATURES OF USING INTERACTIVE TEACHING METHODS IN MATHS CLASSES OF ELEMENTARY GRADES

Xülasə: Müasir dövrdə təhsilin əsas məqsədlərindən biri ibtidai məktəbdə riyaziyyatın təlimi prosesi-nə innovativ texnologiyaların, xüsusən interaktiv metodların tətbiqinə daha artıq dərəcədə diqqət yetirən, hərtərəfli inkişaf etmiş, səriştəli mütəxəssislər formalaşdırmaqdır. Interaktiv təlim – müəllimlə şagird və ya şagirdlə şagird arasında qarşılıqlı təsiri yerinə yetirən dialoji təlimdir.

Mozaika metodu şagirdlərə az vaxtda daha çox sayda informasiya almağa imkan verən mürəkkəb problemin həlli üsuludur. Riyazi “Yelkən” – məsələ həlli üzrə komanda yarışdır.

Açar sözlər: *Interaktiv təlim, təhsil, dialoji təlim, mozaika metodu, riyazi “Yelkən” oyunu*

Резюме: Одним из основных задач современного образования в начальной школе в процессе математического обучения заключается в создании высококвалифицированных специалистов, которые больше внимания уделяют инновационным технологиям в частности, интерактивным методам. Интерактивное обучение – это диалог между учителем и учеником или учеником и учеником и межличностное взаимодействие.

Мозанка – это метод, которое является решением сложной проблемы, которая позволяет ученикам получать больше информации за меньшее время. Математический метод «Парус» – это командное олимпиада по решению примеров.

Ключевые слова: *Интерактивное обучение, обучение и тренинг по диалогическому обучению, метод мозаики, математическая игра «Парус»*

Summary: One of the main goals of today's education is to develop comprehensive, advanced and competent professionals focusing on the introduction of innovative technologies, in particular, interactive methods in the elementary school maths learning process, interactive training is a dialogue between the pupil or the pupil and the pupil who interacts with the teacher.

The Mosaic method is a solution to a complex problem that allows students to get more information in less time. Mathematical “Sailing” – is a team race on issue solution.

Key words: *Interactive training, education, dietary training, mosaic method, mathematical “Sail” game*

İbtidai məktəb – gələcək profil təhsilə öz töhfəsini verən bütün sonrakı təhsilin əsasıdır. Bu mühüm problemin həllində ibtidai məktəbin

kiçik məktəblilərə töhfəsi onlarda formalaşdırılmalı olan bilik və bacarıqların fundamentallığını gücləndirməkdən ibarətdir.

Riyaziyyat müasir təhsil sistemində mərkəzi yerlərdən birini tutur ki, bu da onun nadir bilik sahəsi olduğuna göstərir. Belə ki, riyaziyyat bizi əhatə edən aləmin öyrənilməsi üçün zəruri olan təfəkkür formalarının formalaşmasına imkan verir. Ona görə hazırda təhsilin əsas məqsədlərindən biri ibtidai məktəbdə riyaziyyatın təlimi prosesinə innovativ texnologiyaların, xüsusilə interaktiv metodların tətbiqinə daha artıq dəyərdə diqqət yetirən, hərtərəfli inkişaf etmiş, sənədlə müəxəssislər formalaşdırmaqdadır. Bu onunla əlaqədar ki, interaktiv təlim metodlarından istifadə olunması bütövlükdə təhsilin keyfiyyətinin yüksəlməsinə kömək edir.

İnteraktiv təlim – müəllimlə şagird və ya şagirdlə şagird arasında qarşılıqlı təsiri yerinə yetirən diaqoji təlimdir. O, idrak fəaliyyətinin xüsusi təşkil formasıdır. Onun konkret və proqnozlaşdırma məqsədləri vardır. Belə məqsədlərdən biri şagirdin öz uğurunu, özünün intellektual müstəqilliyini hiss etməsidir ki, təlim prosesinin özünü məhsuldar edir. Hazırda interaktiv təlim dünyanın 115-dən artıq ölkəsində (ABŞ, Avropa ölkələri, Yaponiya, Çin, MDB ölkələri) geniş tətbiq olunmağa qısa müddətdə böyük uğur əldə etmişdir. İnteraktiv təlim metodlarını bir sıra alimlər öyrənmişlər (V.S. Bibler, A.K. Kusanov, E.B. Ponomarev, M.B. Klarin, D. Conson, D. Dyui və b.). Respublikamızın təhsil proqramının aparıcı psixoloji-pedaqoji ideyalarından biri təlimin kompetentli ideyasıdır. Təhsilin son nəticələri üçün əldə edilən biliklərdən müxtəlif həyatı situasiyalarda istifadə etmək, zəruri bilikləri müstəqil əldə etmək, informasiyalarla savadlı işləmək bacarığı, yaranan problemləri görmək və onların düzgün həllini tapmaq bacarığı, diskussiya aparmaq, öz mövqeyində sakit və inamla dayanmaq bacarığı və i. – bütün bunlar şagirdlərin sənədləri sırasına aid edilə bilər. Ona görə də fənlərə aid müəyyən bilik, bacarıq və vərdişlər toplusuna yiyələnmək deyil, həm də onları müstəqil əldə etmək və tətbiq etmək ön plana çəkilir. Bununla əlaqədar olaraq təlim metodlarının istifadəsi problemi yanar. Ənənəvi təlimin istinad etdiyi illüstrasiya-izah metodu qoyulan məsələlər üçün kifayət deyildir. Tədris prosesini keyfiyyəti, həm də maraqlı etmək üçün müəllimin fənnin tədrisində münəzəm olaraq yeni yanaşmalar axtarmalı, riyaziyyat təliminin elə metodlarını tapmalıdır

ki, şagirdlərin fikri fəaliyyətini, onların təşəbbüsünü, komandada işləmək bacarığını aktivləşdirsin. Bütün bunlar işdə təlimin interaktiv metodlarının tətbiqini tələb edir.

“Mozaika” (dəyişən şəbəkə) metodunu nəzərdən keçirək. Bu metod şagirdlərə əz vaxtda daha çox sayda informasiya almağa imkan verən, müəyyən biliklərin olmasını tələb edən mürəkkəb problemin həlli üsuldur. Bu metodu dərslərdə aşağıdakı qaydalarla tətbiq etmək lazımdır:

1. Problemin sinifdə həll ediləcək hansı məsələlərə ayrıldığını müəyyən etmək. Müəyyən tədris materialını nümunə üzrə öyrənmək və ya tədris biliklərinin vərdişlərinə möhkəmləndirmək.

2. Hər bir ekspert qrupları üçün zəruri informasiyaları hazırlamaq (öyrənilən paraqrafın bölmələrini, məsələlər toplusunu və s.). Şagirdlərin onlardan asanlıqla istifadə edə bilməsi yaxşı olar (konkret səhifəni göstərmək, dərslik və ya digər mənbə üzrə tapşırıqları toplamaq, surətini çıxarmaq və s.).

3. Qruplar üzrə şagirdlərə paylamaq üçün adları olan və ya rəqəmlərlə göstərilən müxtəlif rəngli kiçik cədvəllər hazırlamaq. Hər bir şagird iki qrupa: “əsas” və “ekspertlər” qrupuna daxil olacaqdır. Əsas qrupları 1-dən 5-ə qədər rəqəmlərlə işarə etmək olar. Hər bir qrup 5 nəfərdən ibarət olmalıdır. Müəyyən mövzular üzrə ekspert olacaqlar. Hər bir mövzunun (mövzuların bölmələri, məsələlərin və ya tənlilərin tipləri) ekspertlərini istixak edən, göy, sarı, yaşıl, ağ rənglərlə işarə edirik. Beləliklə, hər bir əsas qrupda müxtəlif rəngli (müxtəlif mövzular üzrə) ekspertlər istixak edir. Əsas qrupun üzvləri kimi tapşırıqlarla tanış olduqdan, onları müzakirə edərək əz aralarında payladıqdan sonra ekspertlər qrupları üzrə bölünərək hər birində bir mövzu (bir rəngdə) üzrə ekspertlər toplanır və bu mövzunu müzakirə edir, öz məsələlərini həll edirlər və s. Ekspertlər qrupu ekspertlərdən hər birinin özünün əsas qrupuna nöyi öyrədəcəyini müəyyən edir. Bundan sonra ekspertlər özlərinin əsas qruplarına qayıdır və öz yoldaşlarını öyrədərk, görülmə işlər haqqında qruplara hesabat verirlər. Bu qayda ilə uşaqlar arasında informasiya mübadiləsi gedir, müəllim isə ekspert qruplarının məsləhətçisi, kəməksizi, qarşılıqlı təlim prosesinin müşahidəçisi kimi özünü göstərir. Ümumi həlldə müxtəlif ekspertlərin töhfəsini qiymətləndirə bilən əsas qrup dərsi yekunlaşdırır. Sonda

müəllim materialın mənimləmə səviyyəsinə yoxlayır və məşğələni yekunlaşdırır.

İnteraktiv “Yelkən” çox səmərəli, maraqlı və məhsuldar təlim metodudur. Bu təhsil oyunu həm dərslər, həm də sinifdən xaric tədbirlərin (məsələn, olimpiadaların) aparılması üçün əlverişlidir. Bu metod bütün şagirdləri təhsil fəaliyyətinə cəlb edir, məsələ həllinin kollektiv axtarışına, ideyaların, informasiyaların, riyazi biliklərin mübadiləsinə imkan verir. Belə ki, riyazi “Yelkən” – qruplar arasında yarış olduğundan bu formada aparılan dərslər təkcə uşaqlarda qələbəyə inam hissi və qalibiyyət əzmi deyil, həm də riyaziyyat sahəsində ruhlandırır.

Riyazi “Yelkən” oyununun qaydaları üzərində ətraflı dayanaq. Riyazi “Yelkən” – məsələ həlli üzrə komanda yarışdır. Ən çox bal toplayan komanda qalib gəlir. Məsələlər ilkin və məqbul mərhələlərində həll edilir. Komandaların bütün üzvlərinə ardıcıl nömrələr (məsələn, 1-dən 6-ya qədər) verilir. Komandalar signal üzrə ilkin mərhələdə məsələləri həll etməyə başlayır və həlli (və ya cavabı) hakimə etmirlər. Əgər cavab doğrudursa, onda 1 nömrəli oyunçu məqbul mərhələsinə keçir və orada məsələ alır. İlkin mərhələdə qalan komanda üzvləri yeni məsələ alır, əgər yenə də doğru cavab alınarsa onda 2 nömrəli oyunçu məqbul mərhələsinə keçir və 1 nömrəli oyunçu ilə birləşirlər və s.

Sonra ilkin və məqbul mərhələsində qalan komanda üzvləri bir birindən asılı olmayaraq yeni məsələlər həll edirlər. Komandada bütün oyunçular sənəli növbədə dayanmışdır. Əgər ilkin növbədə məsələ düzgün həll olunmuşdursa, oyunçular növbə ilə məqbul mərhələsinə keçirlər, əgər məqbul mərhələsində məsələ düzgün həll olunmursa, onda oyunçular yenidən növbə ilə ilkin növbəyə qayıdırlar. Komanda həm ilkin, həm də məqbul mərhələsində istənilən anda məsələni həll etməkdən imtina edə bilər. Bu halda məsələ həll edilməmiş sayılır. İki mərhələdən hər hansı birində qalan komandanın hissəsi növbəti məsələni həllini danışırdıqdan və ya onun həllindən imtina etdikdən sonra o, yeni məsələ alır. İlkin mərhələdə hər bir düzgün həll olunmuş məsələ üçün 1 bal, birinci düzgün həll üçün məqbulda 3 bal, ikinci düzgün həll edilən məsələ üçün 4 bal yazılır və s. Əgər növbəti məsələ düzgün həll olunmayıbsa, onda növbəti məsələnin qiyməti həll olunmayan məsələdən aşağıda-

ki kimi asılıdır: əgər düzgün həll olunmayan məsələnin qiyməti 6 bal və daha çox olarsa, onda növbəti məsələ 5 bal dəyərindədir. Əgər düzgün həll olunmayan məsələnin qiyməti 5 bal olarsa, onda növbəti məsələ 4 bal dəyərindədir, əgər növbəti düzgün həll olunmayan məsələnin dəyəri 3 və ya 4 bal olarsa, onda növbəti məsələ 3 bal dəyərindədir. Əgər: a) oyun vaxtı bitərsə, b) məqbul mərhələsində məsələ qurtarsa, c) ilkin mərhələdə məsələ qurtarsa, ç) məqbul mərhələsində heç bir oyunçu qalmırsa komanda üçün oyun qurtarar. Bütün komandalar üçün oyun qurtarıqda oyun bitir. Çox bal toplayan komanda qalib gəlir. “Yelkən” oyununu məqsədləndirən, məsələlərin sayından asılı olaraq 20 dəqiqədən 2 saata qədər davam edə bilər.

İnteraktiv təlim metodları sinifdə həyatın müəyyən qədər dəyişdirilməsini, həm şagirdlərdən, həm də müəllimlərdən dərslə hazırlıq üçün çox vaxt tələb edir. Bu metodlardan tədris istifadə etməyə başlamaq lazımdır. Həm müəllimin, həm də şagirdlərin ona uyğunlaşması və onlardan istifadəsi üçün müəyyən təcrübə toplanılması zəruridir. Az hazırlıqlı “oyunların” tez-tez aparılmasında, tədris ilində bir neçə interaktiv məşğələnin aparılması daha yaxşı olar. İnteraktiv metodlardan istifadə sinifdə elə atmosferin yaradılması vasitəsidir ki, amaklaşlıq, qarşılıqlı anlaşma, xeyirxahlıq kimi hüquq və vətəndaş cəmiyyəti haqlarının başa düşülməsinə kömək edir. Beləliklə, şagirdlərin aldışı biliklər, eyni zamanda, onların müstəqil əldə edilməsi əlverişlidir. Bu zaman müəllim əlverişli şərait yaratmalıdır ki, şagirdin özü bilikləri tapsın, əldə edərək konstruksiya etsin və bununla da təlim prosesini quracaq dünyanı dərk etsinlər.

Problemin aktuallığı. Müasir dövrün tələblərinə cavab verən riyazi təhsil interaktiv təlim metodlarını tətbiq etmədən uşurla nəticələnməz. Bu baxımdan mövzu aktualdır.

Problemin elmi yeniliyi. Hər bir müəllimin tədrisini keyfiyyətini yüksəltmək məqsədi ilə məqalədə təklif olunan formada komanda oyunlarından istifadə etməsi məqsəduşğundur.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Hazırda təhsilin əsas məqsədlərindən biri ibtidai məktəbdə riyaziyyatın təlimi prosesinə innovativ texnologiyaların, xüsusi interaktiv metodların tətbiqinə daha artıq dəyərdə diqqət yetirən, hərtərəfli inkişaf etmiş, sənədlə müəxəssislər formalaşdırmaqdadır.

Ədəbiyyat:

1. Adıgözəlov A.S. İbtidai siniflərdə riyaziyyat təliminin xüsusi metodikası. Bakı: Mütərcim, 2001.
2. Həmidov S.S., Məcidova A.Ə. Məktəbin ibtidai siniflərində riyaziyyatın tədrisi metodikası. Bakı: ADPU, 2018.
3. Veysova Z. Fəal(interaktiv) təlim. Bakı,2007.
4. Истомина Н.Б. Активизация учащихся на уроках математики в начальных классах: пособие для учителя. М., 2012.
5. Якиманская И.С. Основы личноно ориентированного образования. М.: БИНОМ, 2013.

E-mail: cabir.tariverdiyev@mail.ru

Rəyçi: *ped.ü.elm.dok.,prof. A.S. Adıgözəlov*

Redaksiyaya daxil olub: 03.01.2019.